

Šioje perspektyvoje ir galima manyti, kad „preteritas ir prezensas informacijos kiekio atžvilgiu yra paprasti variantai; vienų laikų vartojimas vietoj kitų leidžia pajavairinti paviršinį tekstą, kaitaliojant būtuosius laikus su „istoriniu“ prezensu“⁶. Iš tikrųjų, žinoma informacija gali būti signalizuojama tik iš dalies arba net visai nesignalizuojama. Paprastai adresantas gali atstatyti giliosios struktūros semantiką, remdamasis kontekstu.

Teorija leidžia manyti, kad bet kurioje kalboje, turinčioje morfologines prezento ir preterito kategorijas, galima vartoti prezensą su „žymintiuoju“ ženklu, kurio pagrindu išvedama preterito semantika ir kurio išraiška yra nulinė. Tos galimybės realizavimą ar nerealizavimą, taip pat ir kalbamojo reiškinio dažnumą lemia nuo sistemos (kaip galimybės) nepriklausomi motyvai, – pavyzdžiui, literatūrinė tradicija, žanras ir t. t. Štai Homero kalboje istorinis prezensas praktiškai nevartojamas (arba, tikriaus sakant, pasitaiko tik kaip išimtis)⁶ – tuo tarpu Herodoto ir antikos autorių veikaluose jis net gausiai paliudytas, plg. [Kühner, Gerth, 1898, S. 132 ff.].

Guido Michelini

LITERATŪRA

Chantraine, 1953 – Chantraine P. Grammaire homérique. – Paris, 1953, t. 2 (Syn-taxe).

Kubczak, 1975 – Kubczak H. Das Verhältnis von Intension und Extension als sprachwissenschaftliches Problem. – Tübingen, 1975.

Kühner, Gerth, 1898 – Kühner R., Gerth B. Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache. Zweiter Teil. Satzlehre. – Hannover, 1898, Bd 1.

Michelini, 1982 – Michelini G. Apie „istorinio“ prezento tekstualinę funkciją. – Kalbotyra, 1982, t. 33 (1), p. 72–76.

Wunderlich, 1974 – Wunderlich D. Grundlagen der Linguistik. – Reinbeck bei Hamburg, 1974.

Italija

(Milano, Università Cattolica
del Sacro Cuore)

Įteikta

1981 m. lapkričio 8 d.

Dar trumpai dėl norminių tariamosios nuosakos formų

Šių eilučių autoriaus straipsnyje „Tariamosios nuosakos formos (teikiama ir reali norma)“ (Kalbotyra, 1975, t. XXVII (1), p. 63–70), surinkus per 28 tūkst. formų ir pasirėmus jų vartojimo dažnumu, buvo nustatyta, kad tariamosios nuosakos paradigma raštų kalboje yra gana stabili, nes iš dviejų konkuruojančių for-

⁶ Žr. min. str. [Michelini, 1982, p. 76].

⁶ „Il est important d'observer que le langage épique ignore complètement le présent historique“ [Chantraine, 1953, p. 191].

mų – trumpesnės ir ilgesnės – vns. 2 ir dgs. 1 asmuo paprastai turi trumpesnę formą (ilgesnės neutraliame stiliuje neviršija 15%), o dgs. 2 asmens kone visuotinai vartojama ilgesnė forma (*neštute* tipo pavyzdžiai sudaro tik 1% to asmens formų). Straipsnyje pateikti ir formų dažnumo pasikliautiniai intervalai su 95% tikimybe, o tai reiškia, kad atitinkamai pakartojus tyrimą 100 kartų, t. y. iš viso surinkus apie 3 mil. formų, tik 5 atvejais rezultatai gali būti už nurodytų intervalų ribų. Todėl buvo rekomenduota trumpąsias dgs. 2. asmens formas gramatikose pakeisti ilgesnėmis.

A. Paulauskienė savo knygoje „Gramatinės lietuvių kalbos veiksmazodžio kategorijos“ (V., 1979), p. 149 šiuo klausimu pasirinko moksle retai pasitaikantį polemikos būdą. Pateikusi mano nustatytą paradigmą (tik prieš mano valią joje išskyrusi 3 asmens vienaskaitos ir daugiskaitos formas), ji sako, kad jos „monografijai surinktoji medžiaga rodo, kad norminėmis galima laikyti ne po vieną, o po dvi konkuruojančias daugiskaitos pirmojo ir antrojo asmens formas – *neštume* /*neštumėm(e)* ir *neštute* /*neštumėt(e)*“ (p. 149), o tolimesniame sakinyje kalba apie palyginti dažną trumpųjų formų vartojimą. Iš to daroma išvada, kad „dabar daugiskaitos antrojo asmens trumpesniosios formos negalima taip lengvai atmesti kaip nenorminės ir pakeisti ilgesniąja kaip vienintele teiktina forma“, pridurdama, kad trumpesniąją formą kalba „gali pasirinkti ir dėl paradigmos simetrijos“ (ten pat).

Ką rinksis kalba, paliktina ateities kartoms, o mums visų pirma turi rūpėti dabartinė norma, tad paskutinį samprotavimą tenka palikti nuošaly. Tuo tarpu svarbu kas kita – tai, kad autorė nė žodžiu neužsiminė, ko verta yra jos monografijai surinktoji medžiaga. Neaišku, ar ji buvo renkama specialiai statistiniams dėsningumams nustatyti, ar turint kitų tikslų (ir todėl statistikos požiūriu neturi vertės). Statistiniai faktai yra atkaklus dalykas, kokį nors statistinį tyrinėjimą galima paneigti tik gavus statistiškai patikimus kitokius rezultatus. Kol A. Paulauskienė nepateiks tokių rezultatų, jos teiginio apie surinktą medžiagą negalima laikyti moksliniu, nes nutylėjus, kaip ir iš kur buvo renkama medžiaga ir kiek yra tos medžiagos, jos tvirtinimo visiškai negalima patikrinti.

Vienas dalykas A. Paulauskienės samprotavimuose vis dėlto paliktinas be atsakymo – tai jos klausimas, ar *neštume* / *neštumėme* tipo poroje „negalėtų būti ilgesnė forma (...) asmens galūnės reduplikacijos rezultatas“ (p. 150), taigi ar ta forma negalėtų būti istoriškai antrinė, lyginant su trumpesne. Kas žino, iš ko susidarė lietuvių kalbos tariamoji nuosaka, tam toks klausimas iš viso negali kilti.

Vladas Žulys